

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

мр Александра Цолић Јовановић: Синтаксичке одлике *Романа о Троји*

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: 03.12 – 06.12.2021, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. др Курешевић Марина	ванредни професор	Српски језик и лингвистика, 29.03.2018.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		председник
установа у којој је запослена		функција у комисији
2. др Драгин Наташа	редовни професор	Српски језик и лингвистика, 21.01.2016.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		члан
установа у којој је ☐ запослена		функција у комисији
3. др Савић Виктор	ванредни професор	Српски језик, 22.09.2020.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филолошки факултет у Београду		члан
установа у којој је запослен		функција у комисији
4. др Грковић-Мејдор Јасмина	редовни професор	Српски језик и лингвистика, 03.07.2000.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		члан и ментор
установа у којој је запослена		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Александра (Лазар) Цолић Јовановић		
2. Датум рођења, општина, држава: 20.09.1990, Београд (Савски венац), Србија		

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:
Филозофски факултет у Новом Саду; мастер академске студије Српска филологија: српски језик и лингвистика; мастер професор језика и књижевности
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:
2014; докторске академске студије Језик и књижевност (модул Језик)

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Синтаксичке одлике *Романа о Троји*

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација садржи следећа поглавља:

1. Увод (7–21): 1.1. ТЕОРИЈСКИ ОКВИРИ (7–17), 1.1.1. Роман о Троји као споменик старе српске писмености (у јужнословенском контексту) (7–13), 1.1.2. Роман о Троји као корпус за проучавање (синтаксе) старосрпског језика (13–17), 1.2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉЕВИ РАДА (17–18), 1.3. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИРИ И НАЧИН РАДА (18–21);

2. ПРОСТА РЕЧЕНИЦА У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (22–100): 2.1. ТРАНЗИТИВНОСТ (23–39), 2.1.1. Однос генитива и акузатива директног објекта (23–39), 2.1.1.1. Генитив vs. акузатив директног објекта уз глаголе одређених семантичких класа (24–29), 2.1.1.2. Генитив vs. акузатив директног објекта у изворној супинској конструкцији (29–31), 2.1.1.3. Генитив vs. акузатив директног објекта уз негацију (31–38), 2.1.1.4. Закључна разматрања о односу генитива и акузатива директног објекта у тексту РТ (38–40), 2.2. ДЕТЕРМИНАЦИЈА (40–98), 2.2.1. Спастијалност (40–64), 2.2.1.1. Индирективност (41–46), 2.2.1.2. Аблативност (46–49), 2.2.1.3. Перлативност (49), 2.2.1.4. Адлативност (50–63), 2.2.1.5. Закључна разматрања о ФС пољу спацијалности (63–64), 2.2.2. Темпоралност (64–68), 2.2.2.1. Симултаност (65–67), 2.2.2.2. Антериорност (67), 2.2.2.3. Постериорност (67), 2.2.2.4. Лонгитудиналност (67–68), 2.2.2.5. Терминативност (68), 2.2.2.6. Закључна разматрања о ФС пољу темпоралности (68), 2.2.3. Квалификативност/квантификативност (68–79), 2.2.3.1. Инструментативност (69–73), 2.2.3.2. Медијативност (73–74), 2.2.3.3. Комитативност (74–77), 2.2.3.4. Критериј (77), 2.2.3.5. Квантификативност (77), 2.2.3.6. Спецификативност (78), 2.2.3.7. Закључна разматрања о ФС пољу квалификативности/квантификативности (78–79), 2.2.4. Интенционалност (79–82), 2.2.4.1. Интенционални акузатив с предлозима на и оу (79–80), 2.2.4.2. Интенционални акузатив с предлогом по (81), 2.2.4.3. Интенционални акузатив с предлогом за (81), 2.2.4.4. Остале падежне конструкције у сфери интенционалности (81–82), 2.2.4.5. Закључна разматрања о ФС пољу интенционалности (82), 2.2.5. Каузалност (82–86), 2.2.5.1. Ефектор (83), 2.2.5.2. Иницијализатор (83–85), 2.2.5.3. Закључна разматрања о ФС пољу каузалности (85–86), 2.2.6. Посесивност (86–98), 2.2.6.1. Посесивни генитив (87–92), 2.2.6.2. Посесивни датив (92–95), 2.2.6.3. На-конструкција (95), 2.2.6.4. Посесивни придеви као конкуренти падежним конструкцијама (95–98), 2.2.6.5. Закључна разматрања о ФС пољу посесивности (98), 2.3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА О ПРОСТОЈ РЕЧЕНИЦИ У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (98–100);

3. НЕЗАВИСНОСЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (101–141): 3.1. КОПУЛАТИВНОСТ (103–130), 3.1.1. Континуирана копулативност (103–123), 3.1.1.1. Симултана копулативност (104–106), 3.1.1.2. Сукцесивна копулативност (106–118), 3.1.1.3. Узрочно-последична копулативност (118–123), Дисконтинуирана копулативност (124–128), 3.1.2.1. Експланативна копулативност (124–127), 3.1.2.2. Релативна копулативност (127–128), 3.1.3. Закључна разматрања о реченичној копулативности у тексту РТ (129–130), 3.2. АДВЕРЗАТИВНОСТ (130–137), 3.2.1. Ополитна адверзативност (130–133), 3.2.2. Корективна адверзативност (133–134), 3.2.3. Контраочекивана адверзативност (134–135), 3.2.4. Екцептивна адверзативност (135–136), 3.2.5. Закључна разматрања о реченичној адверзативности у тексту РТ (136–137), 3.3. ДИСЈУНКТИВНОСТ (138–140), 3.3.1. Некатегоричка дисјунктивност (139), 3.3.2. Категоричка дисјунктивност (139–140), 3.3.3. Закључна разматрања о реченичној дисјунктивности у тексту РТ (140), 3.4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА О НЕЗАВИСНОСЛОЖЕНОЈ РЕЧЕНИЦИ У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (141);

4. ЗАВИСНОСЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (142–267): 4.1. АДНОМИНАЛНА ДЕТЕРМИНАЦИЈА (147–173), 4.1.1. Односна реченица (147–170), 4.1.2. Номинална средства као адноминални детерминатори (170–171), 4.1.3. Однос конкурентних средстава у сфери адноминалне детерминације (172–173), 4.2. АДВЕРБИЈАЛНА ДЕТЕРМИНАЦИЈА (174–227), 4.2.1. Спацијалност (174–178), 4.2.1.1. Просторна реченица (174–178), 4.2.2. Темпоралност (178–190), 4.2.2.1. Временска реченица (178–187), 4.2.2.2. Номинална средства као адвербијални детерминатори темпоралног типа (187–189), 4.2.2.3. Однос конкурентних средстава у сфери темпоралности (189–190), 4.2.3. Квалификативност/квантификативност (191), 4.2.3.1. Поредбена реченица (191–196), 4.2.3.2. Номинална средства као адвербијални детерминатори квалификативног типа (196–197), 4.2.3.2. Однос конкурентних средстава у сфери квалификативности (197–198), 4.2.4. Интенционалност (198), 4.2.4.1. Намерна реченица (198–204), 4.2.4.2. Номинална средства као адвербијални детерминатори интенционалног типа (205–207), 4.2.4.3. Однос конкурентних средстава у сфери интенционалности (207–210), 4.2.5. Каузалност (210–219), 4.2.5.1. Узрочна реченица (210–218), 4.2.5.2. Номинална средства као адвербијални детерминатори каузалног типа (219), 4.2.5.2. Однос конкурентних средстава у сфери каузалности (219), 4.2.6. Кондиционалност (219–225), 4.2.6.1. Условна реченица (219–225), 4.2.7. Консекутивност (225–227), 4.2.7.1. Последична реченица (225–227), 4.3. КОМПЛЕМЕНТАЦИЈА (228), 4.3.1. Допунска реченица (228–247), 4.3.2. Номинална средства као компленти (247–259), 4.3.3. Однос конкурентних средстава у сфери комплементације (259–262), 4.4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА О ЗАВИСНОСЛОЖЕНОЈ РЕЧЕНИЦИ У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (262–267);

5. АКТИВНИ ПАРТИЦИПИ У ФУНКЦИЈИ ПРЕДИКАТИВНОГ ГЕРУНДА У *РОМАНУ О ТРОЈИ* (268–273);

6. ЗАКЉУЧАК (274–278);

ИЗВОР (279);

ЛИТЕРАТУРА (279–292).

Дисертација садржи 11 табела, 10 графикана и 199 референци.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Увод докторске дисертације садржи све потребне елементе: 1) представљен је Роман о Троји као споменик старе српске писмености, у јужнословенском контексту, уз подробни приказ литературе која се бавила питањима порекла, превода и преписа овога текста; 2) представљен је Роман о Троји као корпус за проучавање (синтаксе) старосрпског језика, у оквирима ситуације диглосије у српском средњем веку и досадашњих пручавања синтаксе старосрпског језика; 3) представљени су предмет и циљеви рада; 4) представљени су методолошки оквири истраживања. Поглавље ПРОСТА РЕЧЕНИЦА У РОМАНУ О ТРОЈИ обрађује све релевантне синтаксичке конструкције у оквиру прости реченице кроз анализу транзитивности (однос генитива и акузатива директног објекта) и детерминације (функционално-семантичка поља специјалности, темпоралности, квалификативности / квантификативности, интенционалности, каузалности и посесивности). Поглавље НЕЗАВИСНОСЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА У РОМАНУ О ТРОЈИ истражује све релевантне категорије у оквиру независносложене реченице: копулативност, адверзативност и дисјунктивност. Поглавље ЗАВИСНОСЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА У РОМАНУ О ТРОЈИ анализира све релевантне категорије у оквиру зависносложене реченице: адноминалну детерминацију, адвербијалну детерминацију и комплементацију. Посебно поглавље, АКТИВНИ ПАРТИЦИПИ У ФУНКЦИЈИ ПРЕДИКАТИВНОГ ГЕРУНДА У РОМАНУ О ТРОЈИ, посвећено је герундским конструкцијама, које у старосрпском испољавају висок степен архаичности.

Сви делови докторске дисертације су и у теоријском и у методолошком погледу утемељени, при чему Александра Цолић Јовановић успешно комуницира с релевантном литературом у области (старо)српске, словенске и индоевропске синтаксе. У оквиру анализе наведена је сва одговарајућа грађа, при чему је однос конкуретних синтаксичких средстава представљен процентуално или, у случајевима малог броја примера, бројчано, што закључке чини поузданим и уз то лако проверљивим.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

1. Александра Цолић. Односна реченица у *Роману о Троји*. Прилози проучавању језика 47 (2016): 33–54.

2. Александра Цолић Јовановић. О односу генитива и акузатива директног објекта у *Роману о Троји*. *Филолог* 20 (2019): 176–197.

3. Aleksandra Colić Jovanović. Синтакса инфинитива у *Роману о Троји*. Neža Kočnik, Lucija Mandić, Rok Mrvič (ur.). *Zgodnji novi vek in njegova dediščina v slovanskem prostoru*. Študentska sekcija Zveze društev Slavistično društvo Slovenije, 2020, 59–73.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

У оквиру истраживања просте реченице у Роману о Троји (РТ), допринос познавању синтаксе старосрпског језика представљају резултати анализе степена граматикализованости акузатива као падежа директног објекта. Овај проблем сагледан је кроз призму односа између акузатива и генитива. Конкуренција двеју форми посведочена је уз поједине глаголе визуалне перцепције (видѣти) и стремљења ка циљу (оупрашати, искати, просити), у изворно супинској конструкцији и уз негацију. Уз наведене глаголе и уз инфинитив на месту некадашњег супина генитив се бележи тек у траговима. С друге стране, процентуални однос акузатива (55,56%) и генитива (44,44%) у негираним конструкцијама указује на њихову интензивну конкуренцију, уз незнатну доминацију акузатива, при чему на избор облика утичу референцијалност објекта, јачина негације и тенденција ка морфолошком разједначавању падежа.

У сфери спацијалности, код тзв. глагола ослабљене моторике још увек доминира њихова статичка концепција, те је у сфери инклузивности нешто фреквентнији локатив (52,17%), а у домену ексклузивности инструментал (чак 87,5%). Видљива је и нарушеност опозиције индирективност ~ директивност. Акузатив се као индирективни реализује у само једном случају, уз предлог надѣ. С друге стране, индирективне форме јављају се и у сфери директивности – за разлику од језика пословноправне писмености, локатив се у домену адлативности бележи и уз предлог на (мада у само једној сигурној потврди), а уз директивне глаголе посведочен је и инструментал, са предлозима подѣ и прѣдѣ. Присуство посесивне на-конструкције, балканизма, несумњив је траг југоисточне штокавске провенијенције преписа. У односу на старосрпску пословноправну писменост XII–XV века, израженија је доминација посесивног придева у односу на посесивни генитив, а придеви притом чешће заузимају препозицију у синтагми – овакви указују на развојне тенденције у старосрпском језику XV века. Такође, у тексту РТ забележене су и неке архаичне падежне конструкције, као што су слободни инструментал (привидног) спроводника лексикализован ознаком бића (најчешће људског), или о + акузатив са узрочним значењем.

У домену независносложене реченице доминантне су структуре копулативног типа (око 8,5 пута фреквентније од адверзативних), док су реченични спојеви засновани на дисјунктивном односу изразито ретки. Међу свим координираним релацијама у тексту РТ најчешће су копулативне сукцесивног типа (59,5%), у оквиру којих је забележена честа појава сукцесивних низова. Овакви налази потврђују поставку да је реч о наративном делу чија је синтакса релативно блиска говорној. Међу копулативним везницима доминира и, те текст илуструје поодмаклу фазу у специјализацији овог везника у сфери копулативности. Координираним копулативним структурама исказује се и семантичка субординација. Најизразитији пример представљају независносложене реченице повезане релативном копулативношћу, као реликт неконфигуративне синтаксе.

У сфери зависносложене реченице посебна пажња посвећена је везницима, који, између осталог, помажу у датацији текста. Узрочне реченице уведене везницима гдѣ, кѣда и спојем кѣ во и последичне реченице с везником да, које досад проучени извори евидентирају тек од XVI века, упућују на то да би требало прихватити палеографски засновану датацију, према којој је препис текста настао крајем XV или почетком XVI века. Веома ретки књишки везници, пореклом из српскословенског језика (односно нѣ, временско нѣда и донѣдѣ, поредбено љко, условно љце) могли би упућивати на штокавски исток, као простор на коме је настао овај препис. С друге стране, примери волунтативног допунског како, кѣда као везника допунских и намерних реченица, узрочног везника дацо, а нарочито допунског асертивног да, највероватније представљају траг западног порекла редакције РТ, а уједно су и засад најстарије потврде ових везничких средстава на српском истоку.

Поређење површинске хипотаксе у тексту РТ са пословноправним списима показало је да међу њима постоји начелна сагласност. Ипак, издвојиле су се и одређене функционалностилске разлике, условљене превасходно жанром. Тако се у тексту РТ, за разлику од правних докумената, у области односне реченице бележи релативно велики проценат слободне односне реченице с релативизатором *кон*, значајнија заступљеност екстрапонираних односних реченица и, с друге стране, изразито ниска фреквенција односних реченица с формалним антецедентом. Просторне и допунске реченице далеко чешће су се ослањале на кореференте, док се између anteriорне временске реченице и њој управне структуре у великом проценту случајева налази емфатичка партикула *и*. Готово све ове црте одликују се архаичношћу и већином су трагови пређашњих паратактичких структура. Њихова већа фреквенција у тексту може се објаснити његовом наративном природом, те већом отвореношћу ка говорном језику, док је у правним актима потреба за што прецизнијим начином изражавања водила бржем развоју и стандардизацији површинске хипотаксе.

Квантитативно-статистички однос вербалних (зависних реченица) и номиналних средстава (партиципа, инфинитива и двоструког акузатива) упоређен је и са ситуацијом у тексту Српске Александриде (СА), писане нижим стилем српскословенског језика. Разлике су знатне, а издвојила су се функционално-семантичка поља: 1) у којима у РТ, за разлику од СА доминирају зависне реченице (темпоралност, интенционалност); 2) у оквиру којих су вербалне стратегије чешће и у СА, с тим што је њихова доминација у РТ знатно израженија (адноминална детерминација, каузалност); 3) у којима номинална средства у РТ уопште нису потврђена, за разлику од СА (кондиционалност и консекутивност).

Анализа показује да у РТ процентуални однос партиципа у функцији герунда и предикативног герунда износи 52% : 48%, у корист варијанте без везника. Претпоставља се да су структуре с везником биле широко заступљене у вернакулару, мада није могуће прецизно утврдити да ли је и у којој мери овакав фреквенцијски однос условљен жанром, провенијенцијом редакције/преписа, или стилским преференцијама редактора/преписивача. (За поузданије тумачење потребни су прецизни подаци о грађи старосрпске пословноправне писмености XII–XV века.)

У целини посматрано, резултати истраживања показују да текст РТ одражава опште токове синтаксичког развоја старосрпског језика, који су умногоме одређени развојем синтаксичке транзитивности као централне одлике језика номинативног типа. Поред тога, у њему се, као одраз западне провенијенције превода и источне провенијенције анализираног преписа сусрећу црте пореклом са југозападна и са југоистока штокавске територије.

<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:</p> <p>Резултати истраживања синтаксичког устројства Романа о Троји, сагледани у старосрпском, словенском и по потреби индоевропском контексту, представљени су обухватно и прегледно. У складу с приступом у савременој историјској лингвистици, тумачени су с дијахронијског, дијатопијског и дијафазиског аспекта.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме? ДА</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе? ДА</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци? Дисертација је оригиналан допринос историјској синтакси српског језика будући да је у њој први пут целовито истражен синтаксички систем једног специфичног жанра старе писмености – средњовековног романа писаног народним језиком. Резултати истраживања доприносе бољем увиду у старосрпске синтаксичке обрасце, до сада познате углавном на темељу жанрова пословноправне писмености.</p>
<p>4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања? Дисертација нема недостатака који би утицали на резултате истраживања.</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p>
<p>На основу наведеног, комисија предлаже:</p>
<p>а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана; б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени); в) да се докторска дисертација одбије.</p>

Нови Сад – Београд
15. јануар 2021.

1. др Марина Курешевић, ванредни професор
_____, председник

2. др Наташа Драгин, редовни професор
_____, члан

3. др Виктор Савић, ванредни професор
_____, члан

4. др Јасмина Грковић-Мејџор, редовни професор
_____, члан, ментор